

УДК 371.26

Ю. А. РОМАНЕНКО

Донецький інститут соціальної освіти, Донецьк

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Автор обґрунтовує розроблену ним методика організації моніторингу у вищому навчальному закладі на рівні спостереження, діагностики, управління і прогнозування. Визначає функції студента, викладача, керівника під час обробки. Систематизації. Аналізу отриманих результатів навчання.

Ключові слова: моніторинг, спостереження, діагностика, управління, прогнозування.

Системне виконання контролю у сфері навчання – це одне з актуальних завдань вітчизняної освіти. На жаль, у сучасному вищому навчальному закладі у процесі контролю та аналізу за діяльністю ВНЗ як системи і окремих її підсистем не завжди висловлюються оцінні судження. Це пояснюється невідповідністю керівників навчальних закладів та викладачів до здійснення системного підходу у управлінській діяльності.

Тому **мета статті** полягає в обґрунтуванні методики здійснення моніторингу у вищому навчальному закладі. **Завдання:** з'ясувати процесуальність технології та визначити функції учасників моніторингу.

Аналіз літературних джерел висвітлює, що проблема управління та оцінювання якості освіти взагалі і якості знань та умінь зокрема не є новою. Її досліджували такі відомі вчені, як В. Беспалько [1], В. Бондар [2], В. Сухомлинський [3].

Так, В. Сухомлинський стверджував, що вчителі повинні уважно ставитись до статистичних даних, бачити "педагогічні явища" в "усіх деталях", тобто визначати і досконало досліджувати ... результати навчання і результати викладання [3]. Але, як показує наше дослідження, вчителі найчастіше оцінюють результативність своєї діяльності "по-старому", оскільки втілення моніторингових процесів у навчальний заклад гальмується. Це пояснюється багатьма причинами, а саме: 1) педагоги не володіють науково обґрунтованими діагностичними методами; 2) викладачі зіштовхуються з необхідністю самостійно розробляти діагностичні матеріали.

Ми вважаємо, щоб управляти процесом навчання, необхідно мати певну інформацію про результати навчання, тобто про рівень знань та умінь студентів, а також про якість діяльності викладача. Методологічний характер управлінських (технологічних) функцій дозволяє нам стверджувати, що кожний викладач на заняттях управляє пізнавальною діяльністю студентів, тому він має використовувати технологічні функції управління, а саме: розробляти мету і конкретні завдання лекції, планувати діяльність студентів, організовувати її відповідно до поставлених завдань, координувати пізнавальну роботу групи (поток) і кожного окремого студента, контролювати її, регулювати за результатами контролю, враховувати досягнення кожного студента (вести облік) і аналізувати проведену роботу з метою її подальшого вдосконалення. Усі функції управління мають реалізовуватися в навчальному процесі, але визначено, що однією з найважливіших умов успішного навчання студентів є постійна увага до зворотного зв'язку "студент – викладач".

Моніторинг ми розглядаємо як неперервний, відновлюваний і динамічний цикл, який чітко реагує на певні зміни. Ми вважаємо, що моніторинг результатів навчання студентів – це, по-перше, визначення навчальних досягнень із дисциплін шляхом неперервного спостереження; по-друге, виявлення незадовільних наслідків навчання та розробка коригуючої програми; по-третє, управління навчальним процесом та прогнозування розвитку об'єкта моніторингу.

На підставі таких підходів нами розроблена методика організації моніторингу у вищому навчальному закладі, яка реалізується за чотирма блоками, а саме: оцінювально-результативним (спостереження), контрольним (діагностика), корекційно-аналітичним (прогнозування) і прийняттям управлінського рішення (управління).

У процесі дослідження ми визначили, що проведення моніторингу на *рівні спостережень* – це використання викладачем складених чи підібраних ним або фахівцем спеціальних контролювальних матеріалів як тематичних, так і підсумкових за семестр, рік і поступове оцінювання викладачем діяльності кожного студента і групи в цілому за заздалегідь розробленою для цих матеріалів шкалою оцінок та еталона відповідей. На етапі спостереження ці матеріали проходять апробацію в дослідницько-експериментальних групах. Цей етап ми називаємо пілотним.

На *діагностичному рівні* моніторингу до роботи залучаються як викладачі, так і методисти. Викладачі систематизують результати оцінки знань і умінь студентів і створюють базу даних, в яку заносяться успіхи кожного студента, групи. Методист формує базу даних, порівнюючи результати навчання студентів факультету. Навчальна частина формує базу даних із факультетів і аналізує діяльність всього навчального закладу за напрямками підготовки.

Усі результати моніторингових досліджень обробляються за допомогою спеціальної комп'ютерної програми, а потім проводиться порівняльний аналіз з метою встановлення відповідності одержаних результатів вимогам нормативних документів (стандартами). Підсумком цієї роботи, за нашою технологією, становить складання викладачем *діагностичних листів, технологічних карт результатів навчання* студентів із дисциплін, а також *узагальнюючої матриці* результатів навчання студентів. В основі усіх підрахунків лежить кількість правильних відповідей студентів на завдання вимірника (бал студента X_i).

На етапі діагностики взаємодія викладача і методиста полягає у спільному використанні бази даних результатів моніторингових досліджень та порівняльних результатів оцінки навчання студентів. За підсумком викладач планує, як далі організовувати процес навчання і розвитку студентів, а також напрями корекції їх знань. Крім того, результати (інформацію) ми використовували з метою аналізу труднощів, які виникли в студентів під час виконання ними завдань на різних рівнях складності.

Третій рівень – корекційно-аналітичний (прогнозування) і *четвертий рівень* – прийняття управлінського рішення (управління) передбачають створення викладачем прогностичних та управлінських моделей на підставі результатів оцінки знань і умінь студентів та даних їх проміжного аналізу. Діагностичні результати навчання студентів відображають, які елементи знань із теми, предмету, курсу засвоєно студентами добре, які необхідно повторно чи більш поглиблено вивчити. Ця інформація складала основу для планування корекційної роботи.

Окрім виявлення результатів засвоєння знань і умінь кожним студентом моніторинговий підхід дав змогу аналізувати і систематизувати статистичні показники результатів навчання за групами (локальний внутрішній моніторинг), факультетами (зовнішній моніторинг) навіть за кілька років. У електронну таблицю занесли дані на кожного студента за результатами контрольних, підсумкових, модульних робіт, тестувань, програмованих опитувань та іспитів. Результати навчальної роботи студентів розглядали в динаміці і подавали у наочній формі (діаграми, графіки).

Дослідження показало, що погано засвоєні студентами елементи знань та вмінь всієї вибірки не збігаються з погано засвоєними елементами кожної групи, бо за рівнем навчання вони всі різні, як і студенти, які в них навчаються. Тому ми вирішили, що викладачеві доцільно розглядати технологію моніторингу на рівні кожного окремого студента.

Під час вимірювання студенти своїм знанням або незнанням визначали трудність кожного завдання вимірника, яка визначалась за кількістю правильних відповідей на завдання. Визначені недоліки – підстава до планування коригуючої роботи. Дослідження показало, що діагностування у процесі моніторингу допомагає планувати навчальну і методичну роботу; визначити шляхи корекції недоліків знань і умінь студентів; підвищувати рівень знань та ефективність навчання з будь-якого предмета. Накопичується як кількісний, так і якісний матеріал. За кількісними показниками видно максимальний бал або оцінку, яку можна одержати, виконуючи ту чи іншу роботу, а також одержані студентами результати. За кількісними показниками викладач визначає рівень навчальних досягнень студентів на момент виконання роботи та динаміку результатів навчання студентів від контролю до контролю, від теми до теми з визначеними прогалинами в знаннях, які виступають основою для планування коригуючої роботи на наступному занятті.

Ми радили викладачу організувати цю роботу як вчасні корективи в навчальний процес. Матеріал, незнання або нерозуміння якого показала більшість студентів, виносився на повторне роз'яснювання викладачем на практичних, семінарських заняттях. Увага приділялася технології подання матеріалу: лаконічно, чітко, з використанням повторів матеріалу студентам та практичним закріпленням.

Дослідження показало, що випадкова корекція знань не приносить значних результатів у досягненнях студентів їх навченості. Тому ми дійшли висновку, що коригувати знання студентів має сенс після кожної перевірки результатів навчання, тобто систематично. З цією метою ми використовували роботу студентів у малих групах, індивідуальні заняття студентів із викладачем та кращими студентами за принципом "рівний-рівному".

Так, самокорекцію знань студентів ми радили здійснювати шляхом самостійної перевірки студентами правильності виконання завдань тесту за ключем, який викладач заздалегідь підготував на дошці і після закінчення роботи над тестом його відкривав. За кілька хвилин всі студенти перевіряли правильність своїх відповідей, а інколи вони мінялися бланками відповідей один з одним у парах. Потім у співбесіді називалися помилки та визначали причини незнання матеріалу, тим самим використовували опору на спільну думку групи як "принцип стимулювання" сту-

дентів до діяльності, розвитку їх інтересів у тій чи іншій галузі і потреб у знаннях. У першу чергу, студенти скаржилися на нерозуміння та на недовивчення того чи іншого розділу, теми, поняття тощо. Виходячи зі складності матеріалу, масштабу прогалин у знаннях, викладач разом зі студентами планував форми корекції, а саме індивідуальні (відпрацювання матеріалу додатково з кращим студентом або самостійно) та локальні (ретельне пояснення незрозумілого матеріалу викладачем, відпрацювання в групах, застосовуючи різнорівневу технологію навчання тощо).

Основними рисами технології моніторингу, з нашого погляду, мають бути: можливість індивідуального навчання, гнучність у пристосуванні навчання до потреб окремої особистості, свобода для самостійного вивчення матеріалу, активна участь студента в навчальному процесі, взаємодія студентів між собою та викладачем (робота в групах, метод проектів тощо). Головним підсумком застосування технології моніторингу в процесі навчання є систематична самостійна робота студентів із оволодіння знаннями і вміннями, а також якість знань. На такий результат спрямована розроблена нами методика організації моніторингу у вищому навчальному закладі, застосування якої має підвищити мотивацію студентів до самостійної роботи над навчальним матеріалом.

Ми вважаємо, що основні завдання технології моніторингових досліджень на рівні прогнозування полягають у розробці індивідуально-розвивальних програм для студентів і корекційно-технологічних дій для викладачів. На підставі самоаналізу студентів та отриманої інформації викладачі визначають: які елементи теми чи розділів засвоєні відповідно до вимог стандарту, які питання теми потребують додаткового вивчення, а які – глибшого засвоєння.

Для самоаналізу діяльності студентів під час розробки схеми організації моніторингу ми використовували технологію портфоліо, функція якої повністю показати роботу студента з дисципліни. Портфоліо включає в себе підбір завдань, проектів, доповідей, письмових, тестових, самостійних, контрольних робіт; показує успіхи студента, його ставлення до того чи іншого предмета, розуміння цього предмета; демонструє вміння студента опонувати своїми знаннями, вирішувати проблемні завдання та визначення можливих способів просування. Студент пояснює, чому саме ці роботи він відібрав для аналізу і чи дійсно вони пояснюють цілісну картину його освіти. Це можливість самостійно аналізувати свої успіхи, визначити свою самооцінку. Ця технологія передбачає і участь батьків. Ми рекомендували їм відповісти на деякі запитання, а саме: чи подобається Вашій дитині вивчати деякі дисципліни; який вплив на розвиток самооцінки Вашої дитини здійснило створення портфоліо. Дослідження показало, що в ліквідації прогалин у знаннях активізувалися як студенти, так і їхні батьки.

Відомо, що прогнозування формує уявлення про реальне майбутнє, здійснює пошук шляхів вирішення різного напрямку проблем, що з'являються. На підставі прогнозу ми розробили план, в якому зазначили послідовність виконання роботи. На підставі плану склали програму дій під час навчання дисциплін. Далі здійснювали контроль за результатами виконання прийнятої програми. Після контролю знову складали прогноз на підставі фактичних даних та інформації. Все це спричинило організацію систематичного, неперервного прогнозування.

На підставі прогнозу приймалися рішення про усунення незадовільних наслідків, корекцію знань студентів, зміни та покращення технологій педагогічних процесів. Проведене нами дослідження вказує на те, що ні студенти, ні викладачі достатньо не володіють умінням прогнозувати і не використовують його.

За результатами, одержаними під час моніторингу, приймаються управлінські рішення на рівні студента, викладача. На рівні студента, по-перше, оцінюються результати його навчання; по-друге, визначаються прогалини в знаннях;

по-третє, викладачем плануються дії щодо покращення та корекції знань і умінь студентів. На рівні викладача: по-перше, керівництвом оцінюється його діяльність, по-друге, визначаються прогалини як у знаннях студентів, так і в технології навчання, по-третє, завідувачем кафедри (керівником) плануються дії щодо покращення педагогічного процесу, застосування технологій навчання та корекції знань і умінь студентів.

Відомо, що стан будь-якого освітнього процесу може бути достатньо повно описаний добром показників і критеріїв їх досягнення в балах, рівнях, ступенях тощо. Тому ми аналізували стан освітньої системи без наявності стандартизованих показників на вході та виході. Підставою для порівняння ступенів якості освіти у нас були стандарти і навчальні програми. Ми вважаємо, що саме так розкривається зміст корекційно-аналітичної діяльності, коли визначається рівень навчальних досягнень кожного студента за групами знань та умінь.

Ми вважаємо, що головним принципом вдалої роботи викладачів щодо виконання моніторингу є їх методична підготовка, а саме: знання основ організації моніторингу в процесі навчання; наявність діагностичного мислення та діагностичної майстерності, а також практичної підготовки до використання діагностичних матеріалів; уміння підібрати спеціальні контролювальні матеріали для студентів, а також методичні рекомендації для себе.

Висновок. Таким чином, під час дослідження ми обґрунтували *методику організації моніторингу* на рівні спостереження, діагностики, прогнозування та управління; *визначили функції* студента, викладача, керівника під час опрацювання, систематизації, аналізу одержаних результатів навчання *на рівні вищого навчального закладу*. Визначили ряд аспектів для практичного здійснення моніторингу на рівні вищого навчального закладу, а саме: а) використання комп'ютерів і підключення до системи internet всіх підрозділів навчального закладу, що технічно вирішує проблеми створення баз даних, банку вимірників, перекодування, швидкості отримання інформації, порівняння та аналізу; б) застосування науково обґрунтованих вимірників із дисциплін; в) дотримання тісної взаємодії викладача з методистом, який спеціально організовує моніторинг на рівні факультету; г) введення в штатний розпис навчального закладу менеджера з метою оцінювання отриманих результатів аналізу, їх інтерпретації, підготовки висновків тощо.

Список використаної літератури

1. Беспалько В.П. Мониторинг качества обучения – средство управления образованием / В.П. Беспалько // Мир образования. – 1996. – № 3. – С.36-40.
2. Бондарь В.И. Управленческая деятельность директора школы: дидактический аспект / В.И. Бондарь. – К.: Радянська школа, 1987. – 160 с.
3. Сухомлинский В.А. Сто советов учителю / Василий Александрович Сухомлинский // Избранные произведения: в 5 т. – К.: Радянська школа. – 1980. – Т. 2. – С.447-698.

Ю.А. Романенко

Донецкий институт социального образования, Донецк

ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ МОНИТОРИНГА В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Автор обосновывает разработанную им методику организации мониторинга в высшем учебном заведении на уровне наблюдения, диагностики, управления и прогнозирования; определяет функции студента, преподавателя, руководителя во время обработки, систематизации, анализа полученных результатов обучения.

Ключевые слова: мониторинг, наблюдение, диагностика, управление, прогнозирование.

J.A. Romanenko

Donetsk institute of social education, Donetsk

FUNDAMENTALS OF MONITORING ORGANIZATION AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The author proves the developed methodology of monitoring organization at higher educational institution at the levels of diagnostics, supervision, management and prognostication; defines student's, lecturer's and chief's functions in processing, systematization and analysis of the received results of training.

Key words: monitoring, supervision, diagnostics, management, prognostication.